

ERMENİLERİN SOYKIRIM GÜNÜ OLARAK ANDIKLARI 24 NİSAN 1915 TARİHİ İLE İLGİLİ GERÇEKLER

Ermenilerin soykırım tarihi olarak kabul ettiği 24 Nisan tarihinin zorunlu göç olayı ile hiçbir ilgisi yoktur. Göç kararı 27 Mayıs 1915'te alınmıştır. 24 Nisan tarihi ise üç önemli kararın alındığı tarihtir:

1. 24 Nisan isyancı Ermeni komite merkezlerinin kapatıldığı tarihtir

Birinci Dünya Harbinde Osmanlı Devleti beşi asli, üçü tali cephe olmak üzere sekiz ayrı cephede düşmanla savaşırken Ermeniler emperyalist devletlerin Osmanlı Devleti topraklarında bağımsız bir Ermenistan kurma vaatlerine kapılarak isyanlar çıkarmışlar ve Osmanlı orduları bir yandan bu cephelerde düşmanla savaşırken, diğer yandan cephe gerisine de isyanları bastırmak ve asayiş sağlaması için kuvvet ayırmak zorunda kalmış, bu durum Türk ordusunun askerî harekâtını zaafa uğratmıştır.

Bölgenin nüfus yapısını değiştirerek bağımsız bir Ermenistan kurma amacına yönelik Ermeniler silahlı çeteler kurarak erkekleri askerde olduğu için sadece kadın, çocuk ve yaşlılardan oluşan Türk köylerinde katliama başlamış ve katliamın yanı sıra Osmanlı Ordusu'na zarar verecek pek çok girişimde bulunmuştur. Silahaltındaki Ermeniler silahlarıyla Osmanlı Ordusu'ndan firar ederek düşman ordularının saflarına katılmış ve Rus ordularının öncü kuvvetleri olarak Anadolu'ya girmiştir. Irak ve Filistin cephesinde de 8000 Ermeni İngiliz ordusu saflarında Türk ordusuna karşı savaşmıştır¹. Geride kalan Ermeniler düşman orduları lehine casusluk yapmış, Türk ordusunun ikmal konvoylarına saldırmış ve Ermeni firincılar yaptıkları ekmelemlerle Osmanlı askerlerini zehirlemiştir².

¹ Ömer Lütfi Taşcıoğlu, Birinci Dünya Harbindeki Türk ve Ermeni Kayıpları, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Aralık 2017 Cilt 19 Sayı 2 (1-28); Hikmet Özdemir, Kemal Çiçek, Ömer Turan, Ramazan Çalık, Yusuf Halaçoğlu, Ermeniler: Sürgün ve Göç, Türk Tarih Kurumu yayınları, Ankara, 2004, s. 140

² Ermeni Komitelerinin Amaçları ve İhtilal Hareketleri, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etütler Başkanlığı Yayınları, Ankara 2003, s. 164.

Osmanlı Devleti, tüm ikazlara rağmen isyancı Ermenilerin masum sivil halkı katletmeye ve ordunun askerî harekâtını sekteye uğratmaya devam etmesi üzerine 24 Nisan 1915'te Ermeni Komite Merkezlerinin kapatılarak silahlarına ve evrakına el konulması ve komite liderlerinin tutuklanması kararını almış, bu kapsamda İstanbul'da 226 Ermeni komite lideri tutuklanmıştır.

Tutuklanan 226 komite liderinin ev ve işyerlerinde yapılan aramada binlerce silah, mühimmat ve bomba ele geçirilmiştir. Tutuklanan Komite liderlerinin 155'i Çankırı'ya, 71'i ise Ayaş'a gönderilmiştir. Ancak bunların hepsi hapishaneye konulmamıştır. Çankırı'ya gönderilenler ikişer-üçer kişilik gruplar halinde yazlık evlere yerleştirilmiş, bunların şehir içinde serbest olarak dolaşmalarına müsaade edilmiş ve sadece günde bir kez polis karakoluna uğrayarak bölgeyi terk etmediklerini göstermeleri mecburiyeti getirilmiştir.

Denetimli gözetim altında tutulandan Arşak oğlu Mardiros ile Arşak Diradoryan adlı Ermeniler maddi durumlarının iyi olmadığını belirterek kendilerine maddi yardım yapılması talebinde bulunmuş ve talepleri kabul edilmiştir. Çankırı'ya gönderilen Ermenilerden 35'inin suçsuz olduklarına karar verilerek İstanbul'a dönmelerine izin verilmiştir. Yabancı uyruklu komite lideri 7 Ermeni'den 3'ü sınır dışı edilmiş, 31 Ermeni ise affedilmiştir. Ayaş'ta tutulan komite liderlerinden üçü Mondros Mütarekesinin imzalanmasından sonra, kalanlar ise İngiliz işgal kuvvetlerinin İstanbul'u işgalinden sonra serbest bırakılmıştır³. Bunlardan Gomidas Vartabed Çankırı'da sadece 13 gün kalmış ve 7 arkadaşı ile birlikte affedilerek İstanbul'a dönüşüne izin verilmiştir. Vartabed 1917'de hastalanarak tedavi için Viyana'ya gitmiş, 1919'da Fransa'ya geçmiş ve 1935 yılında Paris'te ölmüştür. Gomidas Vartabed adına Paris'te bir heykel dikilerek heykelin üzerine "Türkler 1,5 milyon Ermeni'yi katletti" ifadesinin yazılması Ermeni iddialarının geçersizliğini ve sahtekârlığın ulaştığı boyutu gözler önüne sermektedir.

2. 24 Nisan düşman kuvvetlerinin Gelibolu'ya ertesi sabah çıkarma yapacakları tarihtir

24 Nisan aynı zamanda Gelibolu yarımadasına çıkarma yapacak İngiliz, Fransız, Hint ve ANZAK birliklerinin çıkarma bölgelerine intikal halinde olduğu tarihtir. Nitekim 19. Tümen Komutanı Kurmay Yarbay Mustafa Kemal 24 Nisan 1915 gecesini Tümenine düşmanın çıkarma yapması muhtemel kıyı bölgelerine intikal emri vermiştir.

24 Nisan'da İstanbul'daki Ermeni komite liderleri tutuklanmamış olsaydı 25 Nisan sabahında düşman birliklerinin çıkarma harekâtı ile eş zamanlı olarak İstanbul başta olmak üzere Osmanlı coğrafyasında iç kalkışma başlatılarak Osmanlı ordusu iki ateş arasında bırakılacak ve Çanakkale savunması zayıflatılacaktı. Savaş sonunda ise İngiltere, Fransa ve Rusya'nın başkent İstanbul'u ele geçirerek Osmanlı Devleti'ni dağıtması ve Anadolu'da Ermenilere söz verilen Ermenistan Devleti'nin kurulması planlanmıştı. Fakat 24 Nisan'da isyan elebaşları tutuklanınca hem Ermenilerin hem de onlara devlet kurma sözü veren devletlerin planları boşa çıkmıştır. 24 Nisan'da Komite liderlerinin tutuklanması ile Devlet kurma ümitleri suya düşen Ermeniler her sene göç kararı ile hiçbir ilgisi olmadığı halde bu tarihi felaket günümüz gibi anmaktan kendilerini alamamaktadırlar.

Ermenilerin, komite liderlerinin tutuklanması kararından sonra da isyan ve katliamlarını sürdürmeleri üzerine Osmanlı Devleti Almanya ile istişarede bulunarak 27 Mayıs 1915'te göç kararı almıştır. Bu kapsamda Ermenilerden isyan edenlerin ve çete kurarak sivil halkı katledenlerin buldukları bölgelerden çıkarılarak yine Osmanlı Devleti toprakları içinde yer alan ancak savaş bölgesinden uzakta olan Şam ve Musul gibi vilayetlere nakledilmelerini kararlaştırmıştır. Bununla beraber Anadolu'daki Ermenilerin tamamı göçe tabi tutulmamış, tabi tutulananların ise daha sonra yerlerine dönmelerine izin verilmiştir.

Birinci Dünya Savaşı öncesinde Anadolu'daki Ermenilerinin bir bölümü kendi istekleriyle başka ülkelere göç etmiş, bir bölümü ise göç kararına tabi olmamak için din değiştirerek "Müslüman" olduklarını belirtmiştir. Göç ettirilen 438.758 Ermenin %87'si salimen göç yerlerine ulaşmıştır. Ermenilerin göç sırasındaki kaybı 56.610 dur. Bu sayıya göç sırasında konvoydan kaçarak geri dönenler ve hastalıktan ölenler dâhildir (aynı dönemde salgın hastalıklardan ölen Osmanlı askeri

³ Yusuf Sarıay, "What happened on April 24, 1915? The Circular of April 24, 1915, and the Arrest of Armenian Committee Members in Istanbul, Int. Turkish Studies Vol 14, Nos.1&2, 2008, s.78-79

sayısı 466.759 dur). Göç sırasındaki Ermeni kaybının 9 katı Türk (518.105)⁴ Anadolu’da, 7 katı Türk (413.000)⁵ ise Trans Kafkasya’da Ermeniler tarafından buldukları yerlerde katledilmiştir.

3. 24 Nisan “Türkler İçin Göç Kararı” nın alındığı tarihtir

24 Nisan tarihinin Türkler açısından taşıdığı önem ise oldukça farklıdır. Osmanlı Ordusundan silahlarıyla firar ederek Rus ordusuna katılan Ermeni öncü birliklerinin kılavuzluk desteğinde Rus ordusu Türk hududunu geçerek Doğu Anadolu’yu işgale başlayınca Van bölgesindeki Ermeniler çeteler oluşturarak Van merkezinde ve çevre ilçe ve köylerde katliama başlamıştır. Van’daki 33. Piyade Tümeninin Rus ordusuyla savaşmak üzere Van’ı terk etmesinden sonra geride sadece Jandarma Müfrezesi kalmasından istifade eden Ermeniler 20 Nisan 1915’te Van’daki Osmanlı Bankasını, Duyun-u Umumiye binasını ve Postaneyi yakmışlar ve Müslüman mahallelerini ateşe vermişlerdir⁶. Bu dönemde Ermeniler sadece Van vilayetinde bir ay içinde 22.900 Müslümanı katletmiştir. Ermeni çetelerinin sivil halka saldırılarının yoğunlaştığı dönemde Van Valisi Cevdet Bey Van kalesi dışındaki halkı kaleye alarak güvenliklerini sağlamaya çalışmıştır. Ancak Ermeni çetecilerin Van kalesine de saldırılarına üzerine Vali Cevdet Bey İçişleri Bakanlığı’na 24 Nisan 1915’te bir yazı göndererek Van halkının Ermeni çetelerinin katliamından kurtarılabilmesi için batıya doğru göç ettirilmesine izin verilmesini talep etmiştir⁷.

Yani Ermenilerin soykırım günü diye dünyayı ayağa kaldırdıkları 24 Nisan tarihi aslında silahlı Ermeni çetelerinin katliamından kurtulmak için Van kalesine sığınan kadın, çocuk ve yaşlılardan oluşan sivil Müslüman halkın batıya doğru göç ettirilmeleri kararının alındığı tarihtir. Sivil halkın batıya göç ettirilmesi için izin alınmasından sonra Van’daki Müslüman ahaliden sağ kalan 80.000 kişi topraklarını bırakarak göç etmek zorunda kalmış ve bunların büyük bölümü yollarda Ermeni çetelerinin saldırıları, açlık ve hastalıktan hayatını kaybetmiştir. Van vilayetinde 1914-1921 yılları arasında Ermeniler tarafından katledilen Müslümanların sayısı 217.132 kişidir. Bunlardan her bir olayda katil ve maktullerin kimlikleri, cinayetin hangi gün hangi saatte ve ne şekilde işlendiği Osmanlı Arşiv belgelerinde 1329 sayfalık iki cilt halinde kayıtlıdır⁸.

Ermeni katliamından kaçmak için göç etmek zorunda kalan Türklerin sayısı zamanla artmış ve 1.604.038 e ulaşmıştır. Bu sayı zorunlu göçe tabi tutulan Ermenilerin (438.758) 3,5 katından fazladır ve bunların üçte ikisi (1.000.000 kadarı) yollarda hayatını kaybetmiştir. Bu miktar Ermeniler tarafından buldukları bölgelerde katledilen 931.105 Türk ve Müslümanın sayısına eklendiğinde öldürülen Türk ve Müslümanların sayısı 2 milyona ulaşmaktadır⁹.

Türklerin ve Ermenilerin Göç şartlarının Koşullarının Karşılaştırılması

Osmanlı Devleti göç eden Ermenilere göç öncesinde, göç sırasında ve sonrasında mümkün olan yardımları sağlamıştır. Göç öncesinde göç ettirilecek Ermenilerin geride bıraktıkları mal ve araziler kaydedilerek koruma altına alınmıştır. Taşınabilir mallardan bozulabilecekler oluşturulan heyetler tarafından müzayede ile satılmış ve bedelleri sahibi adına emaneten mal sandıklarına aktarılmıştır. Satılan malların cinsi, miktarı, değeri, kime satıldığı gibi bilgiler özel defterlere kaydedilerek heyet tarafından onaylandıktan sonra tutanak tutularak tutanağın aslı hükümete, resmi kopyası ise Geride

⁴ Ermeniler Tarafından Yapılan Katliam Belgeleri (1914-1919) Cilt I ve (1919-1921) Cilt II, BOA Yayın No: 49 ve 50, Ankara, 2001

⁵ Justin McCarthy, *Ölüm ve Sürgün, Osmanlı Müslümanlarının Etnik Kıyımı (1821-1922)*, Çeviren: Fatma Sarıkaya, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2014, s.262-266

⁶ Şenol Kantarcı, “Tehcire Giden Yolda Önemli Bir Olay: 1915 Van İsyanı”, *Türk Yurdu*, Mayıs 2006, Yıl 95, Sayı 225

⁷ İlknur Koç Çiftçi, “1915 Van’da Ermeni İsyanı ve Aram Manukyan”, *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi* Autumn 2022 / 9-3, s. 1149; Genelkurmay ATASE Arşivi, 1. Dünya Harbi Koleksiyonu, K-44, D-207 F-2

⁸ *Ermeniler Tarafından Yapılan Katliam Belgeleri (1914-1919) Cilt I ve (1919-1921) Cilt II*, BOA Yayın No: 49 ve 50, Ankara, 2001

⁹ Ömer Lütfi Taşcıoğlu, “Birinci Dünya Harbindeki Türk ve Ermeni Kayıpları”, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Aralık 2017 Cilt 19 Sayı 2, s.1-28

Bırakılan Mallar Komisyonu'na verilmiştir. Geri dönen Ermenilere emval-ı menkul ve gayr-ı menkullerinin %98'i iade edilmiştir¹⁰

İçişleri Bakanlığı göçe tabi tutulan Ermenilerin emniyetle yerlerine ulaşmalarını temin etmek üzere tedbirler almıştır. Osmanlı Hükümeti zorunlu göç uygulamasına başlamadan önce bütün vilayetlere yazılar yazarak, bölgelerinden geçecek kabilelerin bütün ihtiyaçlarının karşılanması için gereken tedbirlerin alınması ve yiyecek stoklanması talimatını vermiştir¹¹. Bu amaçla sancak ve vilayetlere 2.250.000 kuruş ödenek tahsis edilmiştir. Bu rakam günümüz parasıyla 74 milyar TL. na karşılık gelmektedir.

Osmanlı Devleti göçe tabi tutulan Ermenilere tren bileti sağlamış, demiryolu olmayan yerlerde her aileye birer kağnı vermiş, göç kabileleri için Nusaybin, Ras-ül Ayn, Tel Ermen ve Kirkil'de iâşe merkezleri kurarak Osmanlı askerinin Çanakkale'de aç savaştığı koşullarda sıcak yemek çıkarmış¹² ve hastalanan Ermenilerin tedavisi için hastaneler kurmuştur¹³. Ayrıca göç ettirilen Ermenilerin büyüklerine günlük 3 kuruş, çocuklarına ise günlük 60 para yevmiye verilmiştir.

Ermeni sevkiyatı kış nedeniyle 25 Kasım 1915 ten sonra geçici olarak, 21 Şubat 1916 da ise kesin olarak durdurulmuştur¹⁴.

Ermenilere yeni gittikleri yerlerde tapulu ev, tarıma elverişli arazi, mesleklerinin icrası için alet, sermaye ve tohumluk verilmiştir. Ayrıca zorunlu göçe tabi tutulan Ermenilerin devlete ve şahıslara olan borçları ertelenmiş ya da tamamen silinmiş ve suçlu ve zanlılar hakkındaki takibat da ertelenmiştir¹⁵.

Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden sonra Osmanlı Hükümeti 4 Ocak 1919 tarihinde göçe tabi tutulan Ermenilerden isteyenlerin tekrar eski yerlerine dönmelerine imkân veren bir kararname çıkarmıştır. Ermenilerden dönmek isteyenlerin eski yerlerine nakledilmeleri konusunda ilgili yerlere talimat verilmiş ve gereken tedbirler alınmıştır¹⁶.

Ermeni zulmünden kaçarak hayatlarını kurtarmak için topraklarını terk ederek göç etmek zorunda kalan Türkler ise Ermenilere sağlanan ve yukarıda belirtilen kolaylıkların hiçbirinden yararlanamamıştır. Bunlar kendi imkânlarıyla göç etmek zorunda kalmış ve göç ederken Ermeni çetelerinin saldırıları, açlık, soğuk ve hastalık gibi nedenlerle 1.604.031 Türk'ün 2/3'ü hayatını kaybetmiştir.

Ermeni katliamından kurtulabilmek için ata topraklarını geride bırakarak batıya göç eden ve bu göç sırasında çok sayıda şehit veren Vanlı bir ailenin çocuğu olarak yukarıdaki gerçeklerin Türk ve dünya kamuoyuna duyurulması amacıyla bu makaleyi kaleme aldım. Tamamı belgelere dayalı olan bu makalenin Ermeni yalanlarının görülmesine ve gerçeklerin anlaşılmasına katkı sağlayacağını ve Türkleri soykırımla suçlayanların birazcık utanma duyguları kalmışsa bu makaleyi okuduktan sonra yüzlerinin kızaracağını umuyorum.

FEYM Gr. Bşk. E. Kur. Alb. Doç. Dr. Ömer Lütfi Taşcıoğlu

¹⁰ Bülent Bakar, *Ermeni Tehciri*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2009, s.200-212

¹¹ Yusuf Halaçoğlu, *Ermeni Tehciri ve Gerçekler (1914-1918)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları Sayı 90, Ankara, 2001, s.66; Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA) Dâhiliye Nezareti Şifre Kalemi: No. 55-291, 55-341, 55-A/17, 55-A/77, 55-A/135, 57/110

¹² GNKUR. ATASE, BDH, Kls. 2451, Dos. 219, Fih.005-02

¹³ US Archives NARA 867.4016/193, Copy No: 484

¹⁴ Halaçoğlu, *age*, s.81

¹⁵ BOA Dâhiliye Nezareti Şifre Kalemi: No. 54-A/226; Halaçoğlu, *age*, s.67-68

¹⁶ BOA Bab-ı âli Evrak Odası, Şifre No:341055